

Autorka koncentruje się właśnie na opisie *r z e c z y w i s t o ś c i k u l t u - r a l n e j*, czyli partycypacji w kulturze (polskiej) zbiorowości polonijnej. Dokładniej mówiąc, przedstawia nam organizacyjno-techniczne i edukacyjne (nauczanie języka polskiego) warunki, umożliwiające udział członków środowisk polonijnych w zinstytucjonalizowanych formach polonijnego życia kulturalnego, pokazuje zakres i poziom ich uczestnictwa w kulturze. Pod tym względem zawartość rozprawy odpowiada w sposób adekwatny jej tytułowi. Aktywność kulturalna mniejszości polskiej w niedawnych krajach „realnego socjalizmu” jest faktycznym tematem prezentowanej książki Urszuli Kaczmarek.

Działalność kulturalna Polonii została tu szeroko udokumentowana i pod tym względem praca niniejsza może być traktowana jako opracowanie źródłowe i z pewnością będzie bardzo pomocna badaczom Polonii.

Jan Grad

Tradycje i współczesność kultury politycznej w Polsce (1918-1990). Pod red. E. Olszewskiego. Lublin 1991 ss. 389.

„Bez politycznej kultury suwerenny naród jest dzieckiem, które bawi się ogniem i może w każdej chwili podpalić dom”. Te trochę poetyckie słowa wybitnego szwajcarskiego pisarza i pedagoga J. H. Pestalozziego świadczą o niewątpliwie ważności zagadnień związanych z badaniami nad kulturą polityczną społeczeństwa.

Kultura polityczna jest pojęciem trudnym do jednoznacznego czy ujednoczonego definiowania, szerokim i pojemnym treściowo. Praca podejmująca tę problematykę wnieść zawsze może nowe elementy do rozumienia samego pojęcia, a także do wiedzy o kulturze politycznej. Taką rolę spełnia zbiór opracowań, które powstały w ramach badań nad przemianami kultury politycznej i procesami adaptacji politycznej państwa polskiego, przeprowadzonych w ramach CPBP 11. 1. 03 oraz badań na temat „Adaptacja polityczna w procesie reform w Polsce”.

Kultura polityczna społeczeństwa polskiego jest tematem przewodnim opracowania, a jego ramy czasowe zostały określone na lata 1918-1990. Tytuł jest nieco mylący, albowiem druga część publikacji, związana z problematyką adaptacji politycznej, w luźny tylko sposób nawiązuje do zagadnień wiodących – szczególnie opracowanie Grzegorza Janusza *Ziemie Zachodnie w opinii Polonii zachodnioeuropejskiej*. Może wynika to z niezakończenia jeszcze badań nad prezentowaną problematyką.

Zbiór nie jest utrzymany w jednolitej konwencji teoretyczno-metodologicznej. Ten brak spójności doprowadził do pojawiających się w kilku opracowaniach powtórzeń. Zdarzają się one przede wszystkim przy okazji prezentacji tych samych definicji, klasyfikacji – szczególnie u autorów wykorzystujących teorię adaptacji politycznej.

Redaktor zbioru, Edward Olszewski, pisząc o przesłankach wyboru prac, wskazuje na chęć ukazania mniej znanych obszarów myśli politycznej oraz dążenie do omówienia procesów adaptacji politycznej państwa i społeczeństwa. Stąd zapewne wynika ta niejednorodność metodologiczna. Przyznać trzeba, że waga poruszonych zagadnień, jak i nowatorskie podejście niektórych autorów rekompensuje ten brak. Podjęcie prób definiowania takich pojęć, jak kultura polityczna, legitymizacja, adaptacja polityczna, stanowi o wartości opracowania.

Recenzowana publikacja jest kontynuacją wydanych już książek zbiorowych na temat „racji stanu”, przemian kultury politycznej w Polsce i RFN, modeli i wzorów osobowych działacza politycznego¹. Składa się z dwóch części. Pierwsza, pt. „Wybrane zagadnienia myśli politycznej i kultury politycznej”, zawiera materiały bardziej odpowiadające tytułowi całości zbioru niż te, które są zawarte w części drugiej.

Zagadnienia omawiane przez autorów² w części pierwszej dotyczą głównie nie całkiem zbadanych obszarów życia politycznego Drugiej Rzeczypospolitej: liberalizmu, konserwatyzmu, zagadnień legitymizacji władzy politycznej, obyczajów życia politycznego, stereotypów i roli wojska w kulturze politycznej. Przedstawione zostały także wybrane problemy badawcze – najważniejsze kwestie związane z praktyką życia społeczno-politycznego Drugiej Rzeczypospolitej (Jan Jachymek). Część ta ma charakter historyczno-politologiczny.

Szczególnie interesujące i ważne, ze względu na niepodejmowanie wcześniej przez innych badaczy tej problematyki, są wspomniane uprzednio opracowania dotyczące legitymizacji władzy politycznej w Drugiej Rzeczypospolitej, roli wojska i stereotypów w kulturze politycznej społeczeństwa polskiego.

Część druga opracowania, zatytułowana „Z problemów adaptacji politycznej państwa i społeczeństwa”, luźniej związana z tematem przewodnim, ma bardziej politologiczny

---

¹ *Racja stanu. Historia, teoria i współczesność*. Pod red. E. Olszewskiego. Lublin 1989; *Przemiany kultury politycznej w Polsce i Republice Federalnej Niemiec. Problemy teorii i praktyki*. Pod red. E. Olszewskiego. Lublin 1990; *Działacz polityczny. Modele i wzory osobowe polskiego życia politycznego 1918-1949*. Pod red. E. Olszewskiego. Lublin 1991.

² T. S t e g n e r. *Liberalny model działań politycznych a realia polskie na początku XX w. na przykładzie Królestwa Polskiego*; W. M i c h. *Polski ruch konserwatywny a przemiany kultury politycznej (1918-1939)*; M. J a s k ó l s k i. *Ustrój polityczny w koncepcjach ruchu konserwatywnego w Polsce (1918-1939)*; A. W ó j c i k. *Wpływ uwarunkowań społeczno-historycznych na funkcjonowanie demokracji parlamentarnej w świetle poglądów Stanisława Thugutta*; B. O k o n i e w s k a. *Kultura polityczna Wielkopolski i jej udział w kształtowaniu środowisk rolniczych (1918-1939)*; W. K o z y r a, W. S o k ó ł. *Legitymizacja władzy politycznej w Drugiej Rzeczypospolitej*; J. J a w o r. *Obyczaje życia politycznego w Polsce w latach 1918-1939*; Z. T y m o s z u k. *Rola wojska w kulturze politycznej społeczeństwa polskiego*; Cz. M a j. *Stereotypy w kulturze politycznej społeczeństwa polskiego*; J. J a c h y m e k. *Czynniki integracyjne i dezintegracyjne w Polsce w latach 1918-1939 (problemy badawcze)*; J. J a r o s i ń s k i. *Organizacyjne i kadrowe reperkusje adaptacji stalinizmu w polskim ruchu zawodowym w latach 1948-1950*.

charakter. Autorzy³ tu piszący zajmują się głównie zagadnieniami związanymi z problematyką adaptacji politycznej państwa i społeczeństwa do zmian wewnętrznych i międzynarodowych po drugiej wojnie światowej – z wyjątkiem Włodzimierza Micha, który omawia problemy adaptacji państwa polskiego w myśli politycznej Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego. Została tu także poruszona aktualna problematyka związana z transformacją polskiego życia politycznego, gospodarczego i społecznego po obaleniu komunizmu. Autorzy posługują się teorią adaptacji politycznej, podejmują wartościową próbę analizy przemian w Polsce w dynamicznym okresie zmiany systemu społeczno-politycznego.

Podkreślić należy, że we współczesnej politologii teoria adaptacji politycznej ma nowatorski charakter i może być źródłem bardzo cennych inspiracji dla autorów zajmujących się analizą zjawisk społeczno-politycznych. Dla badań nad kulturą polityczną społeczeństwa polskiego, jej przemianami, szczególną wartość mają prace zajmujące się legitymizacją władzy (Czesław Maj, Wojciech Sokół) oraz do chwili obecnej prawie nie poruszany problemem populizmu w polskim życiu politycznym (Maria Marczevska-Rytko).

Podsumowując należy stwierdzić, że mimo pewnych wad, charakterystycznych dla wielu prac zbiorowych o szeroko zakreślonej problematyce, publikacja ta ma istotne znaczenie. Stanowi o tym umieszczenie w niej kilku nowatorskich metodologicznie opracowań. Spełnia także poznawczą rolę w rozumieniu zjawisk życia politycznego oraz może zainspirować historyczno-politologiczną analizę zjawisk społecznych.

Beata Romiszewska

---

³ W. M i c h. *Mocarstwowy wzór adaptacji państwa polskiego w myśli politycznej Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego*; L. W. Z a c h e r. *Adaptacja polityczna a wyzwania cywilizacyjne i postęp techniczny*; Cz. M a j. *Legitymizacja władzy i procesy adaptacji politycznej w Polsce po II wojnie światowej*; W. S o k ó ł. *Legitymizacja polskiego systemu politycznego przed i w okresie transformacji*; M. M a r c z e w s k a - R y t k o. *Populizm w polskim życiu politycznym w latach osiemdziesiątych*; E. O l s z e w s k i. *Transformacja życia politycznego w Polsce na etapie postkomunizmu*; A. D u m a ł a. *Adaptacja polityczna Polski do wpływu transnarodowego*; G. J a n u s z. *Ziemie Zachodnie w opinii Polonii zachodnioeuropejskiej*.